

UOT 37.01.

Türkan Vahid qızı Əlizadə
fəlsəfə doktoru proqramı üzrə doktorant
Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutu

DİSTANT TƏHSİLİN DİGƏR TƏHSİL FORMALARINDAN (ƏYANI VƏ QİYABI) ÜSTÜNLÜKLƏRİ VƏ ÇATIŞMAZLIQLARI

Тюркян Вахид гызы Ализаде
докторант по программе доктора философии
Институт Образования Азербайджанской Республики

ПРЕИМУЩЕСТВА И НЕДОСТАТКИ ДРУГИХ ФОРМ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ (ВИЗУАЛЬНОЕ И ЗАОЧНОЕ)

Turkan Vahid Alizade
Phd student of Institute of Education of the Republic of Azerbaijan

ADVANTAGES AND DISADVANTAGES OF OTHER FORMS OF DISTANCE EDUCATION (VISUAL AND CORRESPONDENCE)

Xülasə. Təhsilin distant formasından daha çox müəyyən səbəblər üzündən təhsilini artırmaq imkanı olmayan insanlar üçün əlverişlidir. Distant təhsil forması ənənəvi təhsil formalarına nisbətən öyrənənlərin müstəqilliyini, fəallığını, şüurluluğunu, yaradıcılığını optimal inkişaf etdirir. Bundan başqa, bu sistemdə az vaxtda daha çox elmi məlumatlar əldə etmək olur, tələbənin sistemli biliklər alması şüurlu və məntiqi imkanları genişlənir.

Açar sözlər: *distant, təhsil, inkişaf, qanun, qloballaşma*

Резюме. В статье рассматривается сфера использования цветообозначающих фразеологизмов, как в английском, так и в азербайджанском языках. Колористические фразеологизмы используются практически во всех стилях речи. В статье описываются фразеологизмы, применяемые в каждом стиле на основе примеров.

Ключевые слова: *дистанционное образование, развитие, право, глобализация*

Summary. It is profitable for people who are unable to increase their education because of the more distant learning form than for education reasons. The distant learning form optimally develops the independence, activity, awareness and creativity of learners compared to traditional forms of education. In addition, this system is able to obtain more scientific information in less time, and the student's conscious and logical capacities are enhanced.

Key words: *distance education, development, law, globalization*

Texnologiya bütün sahələrdə olduğu kimi, təhsildə də yüksələn xətt üzrə inkişaf edir. Bildiyimiz kimi, dünya təhsil sistemində əyani təhsil forması geniş yayılıb. Təhsil sahəsindəki mü-təxəssislərin fikrinə görə, əyani təhsilin müəy-yən üstünlükləri olsa da, bunun üçün çox miq-darda vəsait tələb olunur. Elə bu kimi subyektiv səbəbləri nəzərə alaraq deyə bilərik ki, digər təhsil formaları ilə müqayisədə distant (məsa-fədən) təhsil forması üstünlüklərə sahibdir. Qlo-

ballaşma şəraitində təhsilin ən yeni və effektiv texnologiyalarına, o cümlədən distant təhsil texnologiyalarına tələbat get-gedə artır. Dünya təhsil sistemində əyani təhsil forması geniş yayılıb və əyani formada təhsil alan insanlar hər zaman digərlərindən peşə bacarıqları ilə seçiliblər. Lakin təhsilin əyani və qiyabi formaları ilə müqayisədə açıq distant təhsil forması xeyli üstünlüklərə malikdir. Bu üstünlüklərə onun əlyətərliyi, ucuzluğu, çevikliyi və s. daxildir. Azərbay-

canda distant təhsilin rəsmi yaranma tarixi «Təhsil haqqında» yeni Qanunun təsdiq edildiyi 19 iyun 2009-cu il hesab olunur. Qanunun 13-cü maddəsinə əsasən, əyani və qiyabi təhsil formaları ilə yanaşı, distant təhsil forması “Təhsil haqqında” Qanunun 13-cü maddəsinə əsasən Azərbaycanda təhsil almanın 4 forması mövcuddur. Onlar əyani, qiyabi, distant (məsafədən) və sərbəst (eksternat) təhsil formalarıdır. Distant təhsil müəyyən məsafədən keçirilən təlim sistemidir. Distant təhsil öyrədən və öyrənən arasında telekommunikasiya və kompüter şəbəkələri vasitəsi ilə operativ, müntəzəm dialoq, əks əlaqə əsasında, uzaq məsafədən həyata keçirildiyi təhsil formasıdır. [1, 38]

Avropanın bir çox ölkələrində bu təhsil formasından geniş istifadə olunur. Belə ki, bu, Boloniya təhsil sistemində də əksini tapıb. Son illər distant təhsilin populyarlığı kəskin şəkildə artıb. Bu, əhalinin bütün təbəqələri üçün ən münasib və baha olmayan təhsil formasıdır. Distant təhsilin məqsədi müasir informasiya texnologiyalarından istifadə etməklə təhsil alanın ixtisasının artırılmasıdır [1, 48].

Distant təhsil ötən əsrin ortalarında dünya təhsil sistemində öz yerini tutmağa başlayıb. Texnikanın inkişafı, xüsusilə texnologiyanın inkişafı distant təhsilin imkanlarını daha da genişləndirərək, təhsil sistemindəki yerini gündəngünə möhkəmləndirməkdə davam edir. Məlumat üçün qeyd edək ki, distant təhsil - tədris prosesinin elektron, telekommunikasiya, proqram-texniki vasitələr əsasında təşkil olunmuş formasıdır. Distant təhsil öyrədən və öyrənən arasında əlaqəni telekommunikasiya və kompüter şəbəkələri vasitəsi ilə operativ, müntəzəm dialoq, əks əlaqə əsasında uzaq məsafədən həyata keçirir. Distant təhsilin xarakterik xüsusiyyətlərinə həmçinin çeviklik, modulluluq, iqtisadi səmərəlilik, müəllimin yeni rolu, təhsilin keyfiyyətinə xüsusi nəzarət, təlimin xüsusişdirilmiş vasitə və texnologiyalarından istifadə və s. məsələlər aiddir. Distant təhsildə informasiyalar öyrənənlərə çap materialları, elektron materiallar, elektron dərslik, televerilişlər və s. formalarla təqdim edilir. Bu tədris informasiyalarının kitablar, disklər, audio-video kasetlər kimi daşıyıcıları vardır [2, 147].

Distant təhsildə tədris metodik kompleksdən, kompüter, televizor, audio-video maqnitofon, multimedia texnikası və s. kimi təlim vasitələrindən istifadə olunur. Bununla yanaşı, distant təhsilin forması müəyyən səbəblər üzündən təhsilini artırmaq imkanı olmayan və yeni ixtisas almaq arzusunu həyata keçirə bilməyən potensial şəxslərə real təhsil imkanları yaradır. Bu təhsil forması ənənəvi təhsil formalarına nisbətən öyrənənlərin müstəqilliyini, fəallığını, şüurluluğunu, yaradıcılığını optimal şəkildə inkişaf etdirir. Mütəxəssislərin fikrincə, distant təhsildə vahid forma müəyyənləşdirmək mümkün deyil. Hər bir təhsil müəssisəsi öz imkanları daxilində bu formanı müəyyənləşdirə bilər. Bununla yanaşı, distant təhsil yalnız hansısa ixtisasa yiyələnmək üçün deyil, eyni zamanda fasiləsiz təhsilə də xidmət edir. Məsələn, jurnalist kimi fəaliyyət göstərən bir şəxs iqtisadi sahədə ixtisaslaşmaq istəyir. Lakin onun bu sahədə əyani təhsil alması istər maddi, istərsə də zaman baxımından əlverişsiz olduğu üçün distant təhsil növündən istifadə edir. Bu da o şəxsin iqtisadi sahədəki araşdırmalarına öz müsbət təsirini göstərir.

Məlumat üçün qeyd edək ki, Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi tərəfindən Bakıda Distant Təhsil Mərkəzi açılmışdır. “2008-2012-ci illərdə Azərbaycan Respublikasında təhsil sisteminin informasiyalaşdırılması üzrə Dövlət Proqramı” çərçivəsində həyata keçirilən “Elektron Təlimləndirən Sistemlər” layihəsinin əsas komponentlərindən biri olan Distant Təhsil Mərkəzi xüsusi qayğıya ehtiyacı olan şagirdlərin distant tədris metodları vasitəsilə orta təhsilini təmin edir. Ölkədə distant təhsilin inkişaf etdirilməsi, eyni zamanda xüsusi qayğıya ehtiyacı olan şagirdlərin bu prosesə daha yaxından cəlb olunması ilə əlaqədar “Elektron təlimləndirən sistemlər” adlı layihə işlənib hazırlanmışdır. Layihədə əsas məqsəd məsafədən təhsilin inkişafı, layihəyə cəlb olunmuş xüsusi qayğıya ehtiyacı olan şagirdlərin təhsilə alma imkanlarının yaxşılaşdırılması, kompüter, elektron resurslardan istifadə bacarıqlarının artırılması, Azərbaycan təhsil şəbəkəsinə və İnternetə çıxış imkanlarının yaxşılaşdırılmasından ibarətdir. Layihənin əsas məqsədi evdə təhsil alan sağlamlıq imkanları məhdud olan uşaqları distant təhsilə cəlb etməklə, cəmiyyətə inteqrasiya olunmasına dəstək vermək, onların təhsil almaq imkanlarını yaxşılaşdırmaq və bununla yanaşı, kompüter, elektron resurslardan istifadə bacarıqlarının artırıl-

ması və internetə çıxış imkanlarının yaradılmasıdır. Layihə çərçivəsində 30 şagird və 7 müəllimə Apple şirkətinin istehsalı olan Macbook noutbukları verilmiş, şagirdlərin evləri Azərbaycan Təhsil Şəbəkəsinə qoşularaq, yüksək sürətli internet bağlantısı ilə təmin edilmiş, şagirdlərin dərslər prosesinin idarə edilməsi məqsədi ilə müəllimlər üçün ayrılan tədris məkanının yüksək sürətli fiber-optik İnternet və İnternet bağlantılarıyla təchiz olunması təmin edilmişdir. “Elektron təlimləndirən sistemlər” təlim məsafəsi əsasında təlimçi müəllimlərin hazırlanması “Yeni hazırlanmış təlimçilər tərəfindən məktəbyaşlı uşaqlar üçün məsafədən təhsilin köməyi ilə “Elektron təlimləndirən sistemlər” təlim məsafəsi əsasında təlimlərin təşkil olunması planlaşdırılıb. Nəhayət, müəllim, şagird və valideynlərin təhsil prosesinə cəlb olunması üçün yeni portalın yaradılması da nəzərdə tutulmuşdur [3, 78].

Beynəlxalq statistikaya görə, distant təhsildə «tələbələr» əksəriyyəti yaşı 25-i ötmüş, işləyən və işdən ayrılmadan peşəkar biliklərini genişləndirmək istəyən şəxslərdir. Bununla belə, distant təhsil forması hamı üçün münasibdir. Bu, illər ötdükcə daha çox inkişaf edəcək müasir təhsil formasıdır. Amma istənilən təhsil forması kimi distant təhsilin də həm müsbət, həm də mənfi cəhətləri var.

Müsbət cəhətləri aşağıdakılardır:

- Distant təhsil proqramları ənənəvi sistem üzrə aparılan analoji təhsil kurslarından xeyli ucuzdur. Təhsil müəssisələri icarə haqqına, elektrik enerjisinə və bahalı texnikaya qənaət edir, çünki təhsil üçün ayrıca otaqlar və kompüterlər tələb olunmur. Bundan əlavə, vaxtın çox hissəsini tələbələr müstəqil şəkildə məşğul olurlar və deməli, müəllimlər eyni zamanda daha çox tələbəni öyrədə bilirlər və bunun da sayəsində distant təhsilin qiyməti münasib olur.

- Distant təhsil ümumiyyətlə hər hansı təhsil almaq imkanları olmayan şəhər və ölkələr üçün əvəz edilməzdir. Bu, təhsili hamı üçün əlçatan edir.

- Distant təhsil insanın utancaqlıq və auditoriya qarşısında çıxış etmək fobiyası kimi kommunikasiya keyfiyyətləri ilə bağlı psixoloji məsələləri dəf etməyə imkan verir.

- Distant təhsil mobildir və deməli, tələbənin daim aktual məsələlərə çıxışı olur. Bunun üçün sadəcə İnternet lazımdır.

- Hesab olunur ki, distant təhsil vaxtının çoxunu işdə, uşaqlarla və ya ailəsi ilə keçirən insanlar üçün yeni biliklər və bacarıqlar əldə etmək üçün yeganə mümkün vasitədir. Hər hansı şəxs işini itirmək qorxusu olmadan və işdən ayrılmadan ixtisasını artırmaq və ya yeni biliklər əldə etmək imkanı əldə Mənfi cəhətləri:

- Tələbələrin təhsil səviyyəsində və peşəkar təcrübəsində fərdi fərqləri nəzərə almağa imkan vermir.

- Təlim və imtahan telekonfranslarının təşkili üçün müxtəlif ölkələrin telefon xətlərinin keçiricilik qabiliyyəti kifayət etməyə bilər.

- Tələbələr tərəfindən mənfi qarşılanma biləcəkdir daha bir cəhət distant təhsil sistemində müəllim və tələbə arasında canlı ünsiyyətin itməsidir.

- Təlim kursları kifayət qədər interaktiv olmur.

- Distant təhsilin yekunlarına görə verilən diplom və ya sertifikat hələlik keyfiyyətli təhsilin göstəricisi kimi qəbul olunmur.

- Asan əldə edildiyi üçün adətən distant təhsil səhvən müəyyən bir xarici təhsil almaq imkanı kimi başa düşülür.

Bütün mənfi cəhətlərinə baxmayaraq, distant təhsil inkişaf etməkdə davam edəcək və zaman keçdikcə digər təhsil formaları arasında layiqli yerini tutacaq. Məsələ yalnız tələbələrin ondan düzgün və səmərəli istifadə etməsindədir [3].

Problemin aktualıq. Hazırkı dövrdə informasiya cəmiyyətinin və xarici ölkələrlə rəqabət edə biləcək müasir texnologiyalar ilə təmin edilmiş milli iqtisadiyyatın yaradılması əksər ölkələrin dövlət siyasətinin prioritet istiqamətinə çevrilmişdir. Göstərilən bu ölkələrdə internet texnologiyaları sahəsi inkişafın əsas amili kimi çıxış edir. İnternet texnologiyaları sahəsi dövlətlərin iqtisadi, sosial və siyasi fəaliyyətlərinə təsir edərək münasibətlərin formalaşmasını təmin etdiyindən, informasiya cəmiyyətində təhsilin necə qurulması, təhsil sisteminin inkişaf etdirilməsi üçün hansı texnologiyaların və həmin texnologiyaların necə istifadə ediləcəyi hazırda aktual məsələ olaraq qalır.

Problemin elmi yeniliyi. Bu məqalənin elmi yeniliyi informasiya texnologiyalarının təhsildə rolunun artırılması üçün onun imkanlarının genişləndirilməsi, başlıca istiqamətlərin müəyyənləşdirilməsi, istifadə olunan proqram vasitələrinin təhsil sistemində tətbiqinin elmi-metodoloji əsaslarının yaradılması və inkişafı üçün təkliflərin hazırlanmasından ibarətdir.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Mövzu üzərində iş zamanı əldə edilmiş nəticələr ümumtəhsil müəssisələrində informatika dərslərinin səmərəliliyinin yüksəldilməsində; təhsil alanların idrak fəallığının yüksəldilməsi, tənqidi və yaradıcı təfəkkürün formalaşdırılması, problemlərin həllində qərarların qəbul edilməsi bacarıqlarının formalaşdırılmasında istifadə oluna bilər.

nın yüksəldilməsi, tənqidi və yaradıcı təfəkkürün formalaşdırılması, problemlərin həllində qərarların qəbul edilməsi bacarıqlarının formalaşdırılmasında istifadə oluna bilər.

Ədəbiyyat:

1. Mehrabov A. Təhsildə texnoloji yanaşmaların mahiyyəti və əsas xüsusiyyətləri. "Azərbaycan müəllimi" qəz., 2006.
2. Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi Təhsil Problemləri İnstitutu. "Təlim prosesində yeni pedaqoji və İT texnologiyalardan istifadənin elmi əsasları və təlimin keyfiyyətinə onların təsiri". Hesabat. Bakı, 2012.
3. Fazilova İ. Yeni informasiya texnologiyalarının öyrənmə prosesinə tətbiqində müəllimin rolu. Bakı, 2015.
4. İsmayılov İ, Abdullayev C. Təlimin texniki vasitələri və yeni informasiya texnologiyaları. Tədrisdə onlardan istifadə metodikası. Bakı, 2006.

E-mail: turkan.alizade.92@mail.ru

Rəyçi: dos. S.R. İmanova

Redaksiyaya daxil olub: 23.09.2019